

Uitvoeringsagenda Duin- en Bollenstreek

Duin- en Bollenstreek: een vitale, gezonde en energieke regio

Als je mensen vraagt wat Holland kenmerkt, dan schetsen ze ons gebied: tulpen, molens, dorpen, oude trekvaarten en de kust met haar duinen. Waar mensen fietsen in een gezonde zeebries en zeilen over de plassen. Waar ruimte is om typisch Nederlands te wonen, werken en recreëren: in een gezellige dorpssfeer waar iedereen er bij hoort en waar iedereen meedoet, met vooruitstrevende ondernemingszin, op land en water. In dit typisch Hollandse landschap ligt de Duin- en Bollenstreek.

De vijf gemeenten Hillegom, Katwijk, Lisse, Noordwijk en Teylingen vormen een unieke streek voor de mensen die er wonen en werken en de miljoenen mensen die er komen genieten; van Duitsland tot China. Samen werken de gemeenten aan een nieuw hoofdstuk van hun eeuwenoude geschiedenis. Samen omdat de ruimte, de mensen, de opgave en de droom over een bloeiende toekomst overeenkomen. Samen omdat die droom het beste met elkaar kan worden waargemaakt. Samen omdat de stedelijke ontwikkelingen in het zuiden, het behoud van het open landschap, duurzame bollenteelt én de ontwikkelingen aan de kust randvoorwaardelijk zijn voor onze ontwikkeling en onlosmakelijk aan elkaar zijn verbonden.

De ruimte

Het karakter van de Duin- en Bollenstreek zit in de omgeving. Landschap en ligging brengen unieke mogelijkheden en uitdagingen met zich mee. De Duin- en Bollenstreek kent gezellige dorpen en woonwijken en veel bedrijvigheid. Hier is nog ruimte voor mensen om fijn te wonen in een mooie gezonde omgeving, precies tussen de noord- en zuidas van de Randstad. Wonen, natuur en recreëren gaan hand in hand met de gezichtsbepalende economie van de bollenvelden en de nieuwe economie van de NL Space campus, Unmanned Valley en andere bedrijvigheid. Het zuivere zeewater heeft Noordwijk de internationale status van kuuroord opgeleverd. Niet alleen de duinen, maar de hele Duin- en Bollenstreek ligt in het Nationaal Park Hollandse Duinen. Alle gemeenten zijn partner. Ook begint hier het grootste aaneengesloten plassengebied van Nederland: de Kagerplassen.

De mensen

Onze ruimte bepaalt hoe mensen hier wonen, werken en recreëren; kortom hoe wij leven. De gezonde zeelucht, het zuivere water, en de vrije groene ruimte dragen bij aan de vitaliteit van inwoners en bezoekers. Hier leven families in dorpen en wijken waar men betrokken is bij elkaar; ook bij degenen die hulp kunnen gebruiken zoals ouderen, kwetsbare inwoners of mensen die nog niet volledig zijn geworteld. In de dorpen kijken we naar elkaar om en hebben we aandacht voor de ontplooiing van al onze jongeren. Zowel de zee als het land achter

de duinen leverde veel werk en mogelijkheden op. De mentaliteit van ondernemen is er nog steeds, of het nu gaat om de oude vissersplaatsen aan zee of het landelijk gebied erachter.

De opgave

De tuin van de Hollandse steden in de Randstad verdient een opknapbeurt: een rommelige, vergeten achtertuin is niet ons toekomstbeeld. Ontwikkeling en versterking moeten ervoor zorgen dat de Duin- en Bollenstreek zo karakteristiek mooi Hollands en bloeiend kan blijven als zij nu is. Juist deze streek biedt kansen om bij te dragen aan de ontwikkeling van de bredere regio in de Randstad: het landschap en de ligging zijn ideaal om intensiever dan nu te wonen, te recreëren en te werken. Om te experimenteren en te onderzoeken. Maar daar is wel iets voor nodig: keuzes en slimme combinaties in de ruimte.
De bollenvelden vormen gezichtsbepalende onderdelen van ons landschap. De vitaliteit van de bolleneconomie als greenport vergt landbouwareaal. Tegelijkertijd eist het bouwen van woningen en de duurzaamheid (wind- en zonne-energie) ruimte op. Verstedelijking en verdichting strijden met het open landschap. Bovendien staat de bollensector zelf voor een verduurzamingsslag.
De ontwikkeling van het gebied betekent ook iets voor de verbinding binnen de streek en erbuiten. De verschillende delen van de Duin- en Bollenstreek waar nog intensiever dan voorheen wordt gewoond en gewerkt, moet dan ook beter worden ontsloten. Ook de bewegingen van bewoners, vervoerders en toeristen binnen het gebied vragen om een betere, toekomstgerichte infrastructuur.

De droom

Juist omdat de Duin- en Bollenstreek een verscheidenheid aan dorpen kent, is er een plek voor iedereen. Gezond, vitaal, energiek. Dat zijn de kernwoorden die beschrijven hoe de Duin- en Bollenstreek zichzelf in de toekomst ziet. Een bloeiende streek, fris en origineel. De gezondste streek van Nederland, waar ‘well-being’ voor bezoekers en bewoners veel verder gaat dan alleen het kuuroord. Met een balans tussen de verdichting die nodig is om te wonen en te werken, en een open landschap ten behoeve van recreatie, toerisme en de karakteristieke bollenteelt. Waar het aantrekkelijk wonen is en fijn kan worden verbleven door bewoners van de streek en bezoekers vanuit de Randstad en veel verder. Vooruitstrevend en innovatief, of het nu gaat om de bolleneconomie, Space of bio(medische) wetenschap. Met innovatieve oplossingen op het gebied van energie, klimaat en circulariteit. Ontsloten voor bewoners, bezoekers en werkenden. Kortom: we hebben een droom waarbij onze identiteit wordt behouden en versterkt. Waarbij alles is veranderd zodat we in de kern hetzelfde blijven: krachtig en kleurrijk.

Het plan

Om vanuit gezamenlijke opgaven de droom te realiseren hebben de Duin- en Bollentreek gemeenten een Uitvoeringsagenda opgesteld. Deze regionale Uitvoeringsagenda dient om de opgaven als streek aan te gaan en de droom waar te maken. De agenda is opgesteld langs

de lijnen van de belangrijkste kwaliteiten van de streek. Die zijn al vastgelegd in de Placemat Strategische Agenda Ruimte, en krijgen hier een concretere invulling. De kwaliteiten staan niet op zichzelf maar staan in onderlinge verbinding in tijd en ruimte. In de kwaliteiten verbinden we de ruimtelijke ontwikkelingen aan de sociaal-maatschappelijke behoefte en kansen. Het draait uiteindelijk niet om het gebied zelf, maar om de mensen die erin leven.

Zes Topprioriteiten voor de Duin- en Bollenstreek

Om de gezamenlijke kracht van onze streek gericht in te zetten, kiezen we in deze Uitvoeringsagenda voor **zes topprioriteiten**. Dat zijn de zes activiteiten waarop we onze primaire focus houden bij het aangaan van de opgaven. Hier werken we intensief samen, omdat we zien dat het déze activiteiten zijn die ons helpen om met een integrale blik onze droom waar te maken. Naast de zes topprioriteiten kent onze agenda ook activiteiten met een meer volgend en ondersteunend karakter. Deze uitvoeringsagenda legt zo een stevige basis voor programma's en besluiten die nodig zijn en de activiteiten die daarop volgen. Gemaakt door de gemeenten samen, als basis voor een stevige samenwerking richting een bloeiende toekomst.

Drie van de topprioriteiten vormen **de economische agenda van de Duin- en Bollenstreek**: de actualisatie van de greenport, het ontwikkelen van een regiobrand en het verbinden van kennisintensieve sectoren.

Alle zes de topprioriteiten raken het **sociaal domein**; dit is een rode draad in de Uitvoeringsagenda. Bij ieder van de topprioriteiten is omschreven hoe deze bijdragen aan een sociaal sterkere Duin- en Bollenstreek.

Actualisatie Greenport en gezamenlijke keuzes hernieuwbare energiebronnen

Realisatie van de woningbouwopgave

Verbinden kennisintensieve sectoren

Maatregelenpakket 'Ontsluiting Noordelijke Bollenstreek'

Corridorstudie mobiliteit/ruimte Leiden-Katwijk-Noordwijk

Ontwikkelen van een 'Regiobrand'

Maatregelenpakket ‘Ontsluiting Noordelijke Bollenstreek’

Besluiten en realiseren van kortetermijnmaatregelen ten behoeve van ontsluiting, mobiliteit en dus leefbaarheid in het noorden.

Actualisatie Intergemeentelijke Structuurvisie Greenport en gezamenlijke keuzes voor (de ruimtevraag van) de opwek van hernieuwbare energie

Doorontwikkeling van de ISG, waaronder verkenning van de beschikbare/benodigde hernieuwbare energiebronnen.

Ruimte en mobiliteit in de corridor Leiden-Katwijk-Noordwijk

Onderzoek en voorstudie naar een corridor en bovenregionale hoofdstructuur (A44) als start van de ontwikkelfase voor ontsluiting in het zuiden.

Realiseren van de woningbouwopgave

Daadwerkelijke realisatie van de regionale woningbouwopgave in de zuidelijke Duin- en Bollenstreek, zodat er een balans ontstaat tussen bebouwing en open landschap in de streek.

Ontwikkelen van een ‘regiobrand’

Ontwikkeling van het verhaal van de Duin- en Bollenstreek om de samenhang en samenwerking tussen recreatieve ‘hotspots’ van de regio te verbeteren. Doordat we werken om de gezondste en vitaalste regio van Nederland te worden, creëren we een balans tussen toerisme en leefbaarheid.

Faciliteren van verbindingen tussen kennisintensieve sectoren en economische toepassing

Doorontwikkeling van de Economische Agenda van de Duin- en Bollenstreek is geïntegreerd in de huidige Uitvoeringsagenda. Kennisintensieve sectoren in de streek worden onderling met elkaar verbonden.

1. Oranje – Netwerken en verbindingen

Achtergrond en doel van dit programma

Alle onderdelen van de Strategische Agenda Ruimte Duin- en Bollenstreek hebben een nauwe samenhang en moeten ook in die samenhang bekeken worden. We werken samen aan het versterken van de drie kwaliteiten 'Aantrekkelijke kustplaatsen en duinen (vitale streek)', 'Balans economie, duurzaamheid, toerisme/recreatie, wonen, leefbaarheid' en 'Goed wonen en werken'. Als die met elkaar in balans zijn, zorgen deze kwaliteiten voor de bijzondere en prettige leefomgeving binnen en buiten de regio. De ruimtelijke keuzes bij de uitvoering van activiteiten met betrekking op deze kwaliteiten bepalen de noodzakelijke investeringen in het toekomstige mobiliteitssysteem: voor de verdichting in de kwaliteit 'Goed wonen & werken' zijn de bereikbaarheid over de weg én per hoogwaardig openbaar vervoer, ook voor mensen die minder goed ter been zijn, randvoorwaardelijk. In het cluster 'Balans economie, duurzaamheid, toerisme/recreatie, wonen, leefbaarheid' is het mobiliteitssysteem gericht op leefbaarheid en het waarborgen van de vitaliteit van de kernen en tegelijkertijd een goede ontsluiting van het gebied voor het toeristische verkeer. Het cluster 'Aantrekkelijke kustplaatsen en duinen (vitale streek)' kan zich alleen verder ontwikkelen als de verbindingen met de omgeving en het achterland van goede kwaliteit zijn. Bij al deze maatregelen zal er voldoende aandacht zijn voor de verkeersveiligheid. Met name kinderen kunnen veilig naar school of naar de sportvereniging fietsen en ouderen veilig wandelen naar het park of de supermarkt.

Netwerken en verbindingen in de Duin- en Bollenstreek zijn altijd maatschappelijk relevant: elke keuze voor harde én zachte infrastructuur is gebaseerd op diepgaand begrip van de behoeften van inwoners en recreanten: welk doel hebben hun vervoersbewegingen, hoe faciliteren verbindingen onze gemeenschappen en bezoekers? Daarbij realiseren we ons dat het natuurlijke *daily urban system* van de streek (in relatie tot omliggende gemeenten) aan verandering onderhevig is: onder andere de coronacrisis heeft een blijvende invloed op mobiliteitsbehoefte van inwoners en recreanten, en vraagt van de streek dat (woon-, werk-, recreatie- en sociale) voorzieningen op korte afstand worden gerealiseerd. Vanuit een duurzaam perspectief kiezen we ervoor om de bestaande mobiliteitsvoorzieningen zoveel mogelijk te optimaliseren.

TOPPRIORITEIT

Activiteit 1	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
A) Besluiten over het maatregelenpakket B) Realiseren maatregelenpakket 'Ontsluiting Noordelijke Bollenstreek'	A) Besluit pakket maatregelen voor ontsluiting Noordelijke Bollenstreek (2022) B) Start realisatie (vanaf 2022/2023)	

We verbeteren de bereikbaarheid, verkeersveiligheid en leefbaarheid van het gebied volgens het Plan van Aanpak Maatregelen Noordelijke Duin- en Bollenstreek . Deze structurele maatregelen worden gerealiseerd in het hiernaast gedefinieerde geografische gebied, overeenkomstig de *Mobiliteitsvisie Duin- en Bollenstreek en de Regionale Strategie Mobiliteit van Holland Rijnland*. In het eerste halfjaar van 2022 wordt een maatschappelijke kostenbatenanalyse opgesteld, in samenwerking met de provincie Zuid-Holland.

De voorgestelde maatregelen voor wegverkeer (bijvoorbeeld ringvaartbruggen voor langzaam rijdend verkeer) vragen uitermate snelle besluitvorming vanwege de verbinding met Haarlemmermeer die hierdoor sterk verbetert en het realiseren van een gezond en prettig leefklimaat. Voorzieningen in buurgemeenten worden zo beter toegankelijk voor inwoners en recreanten – de nabijheidsbeleving van bijvoorbeeld Lisserbroek wordt gerealiseerd - maar ook dragen de voorgestelde kortetermijnmaatregelen direct bij aan verkeersveiligheid (en dus leefbaarheid) in de afzonderlijke kernen.

Gemeente Haarlemmermeer
Holland Rijnland
Provincie Noord-Holland (en de samenwerking met Provincie Zuid-Holland)
Gemeenten Kennemerland (Bloemendaal en Heemstede, Haarlem, en Zandvoort)

TOPPRIORITEIT

Activiteit 2	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Starten met een ruimtelijke- en mobiliteitsstudie in de corridor Leiden-Katwijk-Noordwijk, inclusief een voorstudie voor versterking van de (boven-)regionale hoofdstructuur (A44), ten behoeve van bewindspersonenoverleg MIRT	Start in 2021 voor realisatie (in 2030) Start ten behoeve van MIRT (in 2023, zie onder)	

De uitvoering van deze activiteit geschiedt op het niveau van de Duin- en Bollenstreek, maar is bedoeld om lobby, besluitvorming en uitvoering op de schaal van Holland-Rijnland, met buurgemeenten, de provincie(s) en het Rijk te vergemakkelijken. Afstemming op streekniveau vervult daarmee een 'voorportaalfunctie' ten opzichte van de andere schalen.

De corridorstudie wordt al voorgesteld in de *Mobiliteitsvisie* en richt zicht op de verbindingen in het gebied tussen Katwijk, Teylingen en Noordwijk. De studie vormt een eerste stap naar het formuleren van ambities op de langere termijn in dit geografische gebied. Daarmee start de studie de ontwikkelfase voor de ontsluiting van de zuidelijke Duin- en Bollenstreek in relatie tot de ontwikkeling van de verstedelijking en landschapsontwikkeling in deze zone, en heeft evenveel prioriteit (zie tijdshorizon) als de maatregelen van uitvoerende aard in de noordelijke Duin- en Bollenstreek: de ontwikkeling van deze ontsluiting accommodeert ruimtelijke ontwikkelingen in de rode kwaliteit 'wonen en werken' die bijdragen aan het open en groen houden van de verdere Duin- en Bollenstreek, alsmede het realiseren van een gezonde leefomgeving in de Duin- en Bollenstreek als totaal.

Provincie Zuid-Holland
Provincie Noord-Holland
Rijkswaterstaat
I&W
Leiden
Oegstgeest
Holland Rijnland

Omdat de A44 als enige Rijksweg voor de meeste gemeenten een 'verbindende ader door de regio' vormt (en er reeds op Rijksniveau belangstelling is om een vernieuwingstraject in te zetten via een MIRT-traject) is het logisch om de argumentatie voor de vernieuwing van de (vele) aan- en afritten en de smalle bruggen op streekniveau goed op orde te hebben. Ambtelijk aandachtspunt hierbij is om de verbinding tussen medewerkers op de terreinen mobiliteit, groen en

energie beter vorm te geven, zodat de (ruimtelijke vragen) vanuit de energietransitie geen belemmeringen opwerpen maar goed worden ingepast in het realiseren van nieuwe infrastructuur, de ecologische verbindingszones en natuurgebieden niet doorsneden raken en cultuurhistorische waarden in het landschap bewaard blijven.

Volgende activiteit

Activiteit 3	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Snelle start met regionale mobiliteitshubs, inclusief een verkenning om nabijgelegen 'thuiswerkhubs' te stimuleren	- Voorbereidingen hub Duinvallei (2022) Start pilot Keukenhof / Stranden (2022) Start hub pilot Hillegom / Lisse (2023)	

In het *Plan van Aanpak Mobiliteit* worden diverse mogelijkheden genoemd voor de regionale mobiliteitshubs. Pilottrajecten maken verkenning aan de hand van eerste ervaringen mogelijk.
Het 'Transferium Keukenhof/Stranden' (incl. bakfietsen, deelvervoer, parkeergelegenheid voor gehandicapten) en een overstapmodaliteit Hillegom of Voorhout zijn genoemd als eerste concrete pilots.

In het pilottraject wordt bovendien verkend hoe de hubs in kunnen spelen op de (post-Corona) thuiswerkbehoefte van inwoners en recreanten van de Duin- en Bollenstreek. Thuiswerkhubs bieden een professionele, kleinschalige werkomgeving dichtbij huis om ongestoord en efficiënt te kunnen werken. Tegelijkertijd bieden thuiswerkhubs inwoners van de Duin- en Bollenstreek het gemak om woon-werkverkeer te verminderen en de auto te laten staan, waardoor de uitstoot van CO_2 vermindert. Zeker in de fase van doorontwikkeling van openbaar vervoer in de streek kunnen de hubs de leefbaarheid van de streek verbeteren. Situering van de hubs in leegstaande (kantoor)panden helpt bovendien om verrommeling tegen te gaan.

Brede toegankelijkheid van de mobiliteits- en thuiswerkhubs is een centraal uitgangspunt: de faciliteiten van de hubs moeten niet alleen aansprekend zijn voor een brede doelgroep, maar ook toegankelijk zijn voor fysiek of sociaal-maatschappelijk kwetsbaren.

Gemeente Haarlemmermeer
Gemeente Leiden
Provincie Noord-Holland (en de samenwerking met Provincie Zuid-Holland)
Partners uit de recreatiesector (zie blauwe kwaliteit)
Nationaal Park Hollandse Duinen (Parkpoorten)

Volgende activiteit

Activiteit 4	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Position paper ten behoeve van lobby MIRT, waarbij aandacht is voor de realisatie van de projecten uit het 'Nationaal Toekomstbeeld Fiets' *De uitvoering van deze activiteit geschiedt op het niveau van de Duin- en Bollenstreek, maar is bedoeld om lobby, besluitvorming en uitvoering op de schaal van Holland Rijnland, de provincie(s) en het Rijk te vergemakkelijken. Afstemming op streekniveau vervult een 'voorportaalfunctie' ten opzichte van de andere schalen.*	2023 en verder	
Naast de prioriteiten volgend uit voorgenoemde activiteiten (uitkomst corridorstudie, bovenregionale hoofdstructuur A44) is ook de versterking van het fietsnetwerk een belangrijk element in het lobbytraject richting de MIRT, waarbij een start in 2023 het meest haalbaar lijkt. Het (cijfermatig onderbouwde) hoofdargument is de 'scharnierfunctie' die de streek vervult tussen stedelijke gebieden in Noord- en Zuid-Holland. Voorgesteld ten behoeve van een dergelijk position paper werd een concreet 'stappenplan' voor de realisatie van het *Plan van Aanpak* Mobiliteit, inclusief het Toekomstbeeld Fiets. Zie ook activiteit 5 - het 'regiobrand' of verhaal van de Duin- en Bollenstreek beargumenteert ook de noodzaak van de diverse mobiliteitsmaatregelen op verschillende locaties in de streek en helpt om voor elk van die maatregelen aan te geven waarom deze dienend is voor inwoners, recreanten en werkenden, als onderdeel van het totaalpakket van ruimtelijke ontwikkeling binnen de blauwe, groene en rode kwaliteit. Daarnaast betekent aandacht voor meer fietspaden en doorfietsroutes een uitnodiging voor de inwoners van de Duin- en Bollenstreek om in de vrije tijd op de fiets te stappen en te genieten van het moois dat deze streek te bieden heeft. Bovendien bevordert fietsen de gezondheid en draagt het bij aan een duurzame leefomgeving.		Provincie Zuid-Holland Provincie Noord-Holland Rijkswaterstaat I&W Gemeente Haarlemmermeer, Gemeente Leiden, Oegstgeest, gemeenten Noord-Holland, Fietsersbond

2. Blauwe kwaliteit – Gezonde, vitale en energieke regio

Achtergrond en doel van dit programma

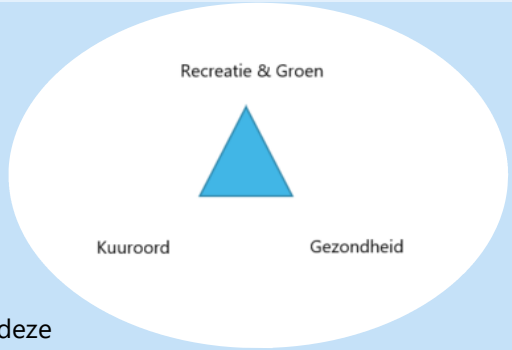
De zee, strand, duinen, bossen, landgoederen, trekvaarten, fietsroutes, wandelpaden, vaarroutes, kustplaatsen, het plassengebied (specifiek de Kagerplassen), de Keukenhof, de cultuurhistorie en diverse accommodaties en hoogwaardig voorzieningenniveau vormen in de eerste plaats een aantrekkelijk woon-, leef- en werkgebied voor onze inwoners. Maar ook regionale, nationale en internationale bezoekers komen in grote aantallen genieten van alles wat onze kust en het gebied erachter te bieden heeft. Zowel de bewoner als de bezoeker wordt voorzien in behoeften omtrent hun recreatie: er zijn faciliteiten voor dagtochtjes, maar ook voor langere vakanties van buitenlandse gasten. De duinen zijn grotendeels onderdeel van Natura 2000, het Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. De gehele Duin- en Bollenstreek is daarnaast onderdeel van het Nationale Park Hollandse Duinen.

De Duin- en Bollenstreek staat voor gezondheid en vitaliteit en biedt een totaalaanbod aan (strand)recreatie voor iedereen; van rust tot levendigheid en van kleinschalig tot meer mondain. Vitaliteit betekent ook dat inwoners zich goed voelen – zowel lichamelijk als geestelijk.

TOPPRIORITEIT

Activiteit 5	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Ontwikkelen van een 'regiobrand': - Het verhaal van de Duin- en Bollenstreek naar buiten - Stakeholderanalyse: ontwikkelen van het arrangement-denken - Onderzoek naar het verbreden van kuuroordfaciliteiten naar de gehele Duin- en Bollenstreek inclusief een bijbehorende en functionerende arbeidsmarkt	Verhaal, analyse en onderzoek (2022-2023) Uitdragen en implementeren van regiobrand (vanaf vaststelling in 2023) Het regiobrand is internationaal bekend (2028)	

Het 'regiobrand' conceptualiseert de verbinding tussen kernconcepten kuuroord, recreatie & toerisme en gezondheid. Alle (landschappelijke en cultuurhistorische) kenmerken van de streek (zie boven) worden ondergebracht in deze kernconcepten, en dus in het regiobrand.

Een eerste manier om vernieuwing aan te brengen in de visie op recreatie en toerisme, is het formuleren van een **'sterk merk'** voor de Duin- en Bollenstreek. *The Space in Between* van de Economic Board, kan dienen als bouwsteen voor dit totaalverhaal. Een schets van het totaalverhaal is opgenomen in de inleiding van deze uitvoeringsagenda, als stip op de horizon voor het uitvoeren van activiteiten.

Het concept **gezondheid** heeft betrekking op de ambitie om de meest **vitale en gezonde streek van Nederland** te worden. Met gezonde inwoners, en een (mentale én fysieke) gezondheidsbeleving die uitstraalt naar bezoekers. Daarbij denken we aan voldoende (buiten)sportvoorzieningen in de individuele gemeenten, een 'ortsgebundes heilmittel' (de zee),

Zorgaanbieders en maatschappelijke ondernemers
Recreatiesector
Nationaal Park Hollandse Duinen
Keukenhof
Economic Board Duin- en Bollenstreek
Stichting Greenport
VVV's: ontwikkelen van een regionaal netwerk
Gemeente Haarlem, Gemeente Leiden

toegankelijkheid van gezonde voeding uit de tuin van Holland, de landschapsbeleving als (mentaal) helende kwaliteit, de open ruimte en nabije voorzieningen als tegenhanger van de drukke Randstad, kwalitatief hoogstaande zorgvoorzieningen (ook voor de meest kwetsbaren), jong en oud kijken naar elkaar om en staan in verbinding en gastvrijheid naar nieuwkomers (recreant of inwoner). In de realisatie van het totaalmerk is het belangrijk om te denken in termen van **arrangementen**, in plaats van 'losse' faciliteiten die partners te bieden hebben. Bijvoorbeeld: we bekijken kuuroordontwikkeling niet nauw vanuit de eisen aan deze faciliteit, maar vanuit een breder perspectief waarin we ons afvragen wat de **inwoners- en bezoekersbeleving** op deze drie samenhangende kernconcepten in totaliteit vraagt van de keuze in onze samenwerkingspartners. Hierbij inventariseren we ook 3 'vensters' (lente/bloeiperiode, zomer/strandseizoen en kuurmaanden) om de aantrekkelijkheid voor deze doelgroepen in alle seizoenen te onderzoeken. De aanvraag voor UNESCO-Werelderfgoed status van de Keukenhof is hierbij relevant. We streven bovendien naar een inclusieve bezoekersbeleving: recreatie is toegankelijk voor jong en oud, voor sportievelingen en voor degenen die slecht ter been zijn, voor arm en rijk. Principes uit bijvoorbeeld het VN-verdrag voor de Rechten van Personen met een Handicap (2006) zijn een toetssteen voor de arrangementen die worden uitgewerkt. Ontmoetingsplaatsen (tussen inwoners en bezoekers) zijn laagdrempelig, de 'gratis landschapsbeleving' blijft gratis en ook nieuwe kuuroordvoorzieningen zijn idealiter toegankelijk voor sociaal-maatschappelijk kwetsbaren. De stakeholderanalyse is een uitgebreid traject, waarin we goed in kaart brengen welke maatschappelijke partners en ondernemers deze visie op recreatie en toerisme zouden delen, maar ook in hoeverre zij als daadkrachtig partner mee zouden willen werken in de realisatie. Het regiobrand wordt gebruikt als basis voor de lobby, die in een volgende uitvoeringsagenda kan worden ingezet. We betrekken daarbij kennis uit de gehele streek, en kijken meteen breder dan het fysieke kuuroord. **In het 'regiobrand' zit een sterke verwevenheid met de oranje kwaliteit:** een goed verhaal ('parapluvisie') helpt om (grootschalige) mobiliteitsingrepen beter uit te leggen aan de inwoners van de Duin- en Bollenstreek. Een fietspad door een achtertuin is zo niet meer een belemmering van leefkwaliteit, maar een radertje in het geheel om de Duin- en Bollenstreek inderdaad de gezondste regio van Nederland te maken. De branding geeft ook meer mogelijkheden om gezamenlijk op te trekken in participatietrajecten ten behoeve van die mobiliteitsmaatregelen. **Ook is er verwevenheid met de groene kwaliteit:** 'circulair (bollen)toerisme', of de nadruk op het vermarkten van de beleving van kleinschalige, duurzame, zo circulair mogelijke bollenteelt, is nadrukkelijk onderdeel van de vitaliteit van de	Gemeente Haarlemmermeer (Park 21) Kennemerland (Bloemendaal en Heemstede, Zandvoort)

streek. Innovatie in het bioscience domein is nodig om (o.a. gewasbescherming in) de bollenteelt gezonder te laten zijn voor inwoners en (water)bodem, wat bovendien een positief effect heeft op meer biodiversiteit (planten, insecten, vissen en vogels).

Tot slot zien we verwevenheid met de rode kwaliteit. Om de beleving van een (fysiek) kuuroord te kunnen verbreden tot de gehele regio, is onderzoek naar de behoeften van en baten bij de kuuroordfaciliteiten van zowel recreanten als inwoners en bedrijven in de gehele streek noodzakelijk. Hierbij is van belang dat de faciliteiten in de streek ook uitnodigen tot sport, beweging en gezondheid van de inwoners (en niet alleen recreanten/bezoekers) van de Duin- en Bollenstreek. Hierbij is het belangrijk om de ontwikkelingen voor een functionerende arbeidsmarkt in acht te nemen.

Volgende activiteit

Activiteit 6	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Academisch onderbouwde pilot 'Herstelarrangement'	2022-2023	
Ontwikkelen van een arrangement voor personen in een (intensief) hersteltraject na een somatische ingreep waarbij de faciliteiten in de regio op het gebied van bijvoorbeeld (fysio)therapie, medische zorg, kuuroordfaciliteiten, voeding etc. uit de regio kunnen worden ingezet. Het arrangement zou academisch geladen moeten worden door onderzoek in samenwerking met universiteiten en/of het LUMC.		Zorgverzekeraars Zorgaanbieders en maatschappelijke ondernemers Universiteit Leiden/LUMC Universiteit Wageningen

Volgende activiteit		
Activiteit 7	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Doorzetten van projecten uit en verbreden van Gebiedsprogramma 'Bloeiende Bollenstreek' voor 2022-2025	2022	
Evaluatie en actualisatie van het Gebiedsprogramma Groen (Bloeiende Bollenstreek), waarbij bestaande projecten daadwerkelijk worden uitgevoerd, 'nieuwe' elementen worden toegevoegd en verbonden met de oude: bijvoorbeeld de Kuuroordstatus en meerdere mogelijkheden voor sport/beweging/gezonde voeding.		Provincie Zuid-Holland Holland Rijnland Landschapstafel Duin- en Bollenstreek

Volgende activiteit

Activiteit 8	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Verder ontwikkelen van de samenwerking tussen marketingpartners	2022 – Doorpakken op de samenwerking in communicatie en op organisatie van de marketing 2023 – Gezamenlijke branding met nieuwe regiobrand 2024 en verder - Regiobrand is leidend	Stichting Promotie Duin- en Bollenstreek Stichting Warmond aan de Kaag Stichting Hillegom Marketing Stichting Lisse Marketing Noordwijk Marketing VVV-kantoren

In 2021 zijn de destinatiemarketing organisaties van de gemeenten in de regio en VVV's onder de overkoepelende Stichting Promotie Duin- en Bollenstreek begonnen met een intensievere samenwerking om de regio op de kaart te zetten; onder meer met de website www.visitduinenbollenstreek.nl. De samenwerking wordt financieel gesteund door de Economic Board Duin- en Bollenstreek (EBDB). Naast de website wordt gedacht aan meer projecten.
De uitbreiding en versteviging van deze samenwerking rond marketing doeleinden kan op twee momenten plaatsvinden:

- *Tijdens* de ontwikkeling van het regiobrand is het van belang dat de (stichtingen van de) gemeenten elkaar vinden als het gaat om communicatie en organisatie van marketing van de Duin- en Bollenstreek. Dit kan ook als 'voorbereidend' werk gezien worden wanneer de regiobranding is ontwikkeld.
- *Na* de ontwikkeling van het regiobrand, waarbij er een gezamenlijk branding georganiseerd en gecommuniceerd moeten worden.

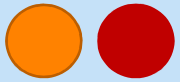
3. Groene kwaliteit – Duurzame Regio, Greenport, bollenteelt en -toerisme

Achtergrond en doel van dit programma

De open bollenvelden en het bollenerfgoed (bijvoorbeeld bollenschuren, zandvaarten en waterwerken, landschuurtjes), 'Flowers of Amsterdam', de Erfgoedlijnen, landgoederenzone, trekvaarten, Atlantikwall en Limes, en levendige dorpskernen vormen een bereikbare en prachtige, groene en kleurrijke leefomgeving. Het is een gebied waar het prettig wonen, werken en vertoeven is. Dit vraagt om afwegingen tussen o.a. woon-, economische, duurzame en recreatieve ambities. Deze afwegingen resulteren in een leefomgeving in balans, in de greenport en de gehele regio. Deze omgeving, een gezonde leefomgeving in brede zin, draagt bij aan de doelen van elke kwaliteit. De bollenvelden en de Keukenhof in Lisse hebben een aantrekkende werking op veel toeristen uit binnen- en buitenland in de directe nabijheid van Amsterdam en Schiphol. Daarnaast zijn de bollenvelden en de sierteeltsector van grote economische waarde door de teelt, handel en kennis, en is er potentie voor 'circulair toerisme' om de verduurzaming en het circulair vormgeven van de sector aan de buitenwereld te tonen. Belangrijke pijlers zijn onder meer Flora Holland en de Greenport. De transitie naar een duurzame regio, landbouw, bollen- en sierteelt (inclusief handel, o.a. door de verduurzaming van teeltsystemen en gewasbescherming) creëert bovendien een ruimtevraag in een streek waar deze sector bestaat naast natuurgebied en een prettig woonklimaat met groene kernen. Onderdeel van deze opgave is om te komen tot keuzes op het gebied van de doelstellingen in het kader van het klimaatakkoord (zie de RES), waaronder de grootschalige energieopwek en warmtetransitie in de gebouwde omgeving.

TOPPRIORITEIT		
Activiteit 9	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Actualisatie Intergemeentelijke Structuurvisie Greenport en gezamenlijke keuzes voor (de ruimtevraag van) de opwek van hernieuwbare energie *In deze prioriteit werkt de streek nauw samen met maatschappelijke partners als de Stichting Greenport. Onder deze activiteit valt ook een verkenning naar beschikbare en benodigde hernieuwbare energiebronnen voor de gehele Duin- en Bollenstreek, waarbij de regio ondernemers en maatschappelijke organisaties faciliteert in (kleinschalige) pilots die ruimte vragen.*	2023 en verder	
Hier gaat het om de evaluatie van actualisatie van de ISG strategische hoofdlijn als beleid tot 2030, en het uitvoeringsprogramma voor een vitale, gezonde en duurzame Greenport • Faciliteren van de herstructurering, versterking en vernieuwing van het gehele bollen-, vaste planten- en bloemencomplex in combinatie met verbetering van het landschap, o.a. door onderzoek naar de doorontwikkeling naar een duurzame (natuurinclusieve) en toekomstbestendige Greenport. • Realiseren van de daarvoor benodigde ruimtelijke functiewijzigingen in de Duin- en Bollenstreek. • Bijdragen aan de 'sociaaleconomische vitaliteit' van de Greenportgemeenten • Bijdragen aan de verbetering van de bereikbaarheid van de gehele regio Holland Rijnland. • Faciliteren van bestaande pilots uit de Visie 'Vitale Teelt 2030', inclusief realisatie circulaire innovatieprojecten De sector is op allerlei vlakken bezig met (onderzoek over en voor) de verduurzaming van de Greenport. De gemeenten in de streek stimuleren en faciliteren de Stichting Greenport hierin. Daarnaast gaat het om het voorbereiden van keuzes voor de grootschalige opwek van hernieuwbare energie en keuzes voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving. Hier vormt de RES 1.0 het kader, maar dienen nog in afstemming in de regio Duin- en Bollenstreek keuzes gemaakt te worden in Lokale Energie Strategieën en Warmtevisies.		Bedrijfsleven, bollensector, GOM Stichting Greenport, Geestgrond, MODB, Duinbehoud, CHG , huisvesters en werkgevers arbeidsmigranten, regio en hoogheemraadschap, provincie (dus: Overlegplatform Greenport RO) Keukenhof

Volgende activiteit

Activiteit 10	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Voorbereiding richtinggevend besluit van besturen op dilemma's ruimtegebruik van de gehele regio	2022	

In de groene, blauwe en rode kwaliteit is sprake van diverse ruimtevragers. Dit levert dilemma's op waarvoor bestuurlijke besluitvorming noodzakelijk is om verdere planvorming aan te gaan. De voorbereiding van de richtinggevende besluiten vergt onderzoeken, die op hun beurt weer bestuurlijke besluitvorming vergen om te worden opgestart. Daarom is deze activiteit een 'verzamelartikel' van een traject van besluitvorming én onderzoek:

- Het formuleren van ruimtelijke dilemma's naar aanleiding van het opstellen van de uitvoeringsagenda
- Een inventarisatie bij bestuurders welke informatie zij nodig hebben om een besluit over de dilemma's. De volgende onderzoeken kunnen daaraan bijdragen:
  - Economie – Onderzoek naar de economische waarde en toekomst van de Bolleneconomie (en uitstraling daarvan naar de gehele regio)
  - Laadvermogen - Onderzoek om het vraag en aanbod ('laadvermogen' van de regio) kwantitatief en kwalitatief (denk aan complementariteit) in kaart te brengen, voor drie centrale clusters:
    - Inclusieve woon- en leefomgeving
    - Kennis, innovatie & onderwijs
    - Bedrijvigheid en vestigingsklimaat
  - Kansenkaart en Scenario-ontwikkeling – In navolging op het onderzoek naar het laadvermogen is het mogelijk om een 'kansenkaart' te ontwikkelen op het niveau van de regio – 'van de corridor tot aan Heineken en het Groene Hart'. Op basis daarvan kunnen er scenario's geschetst worden voor de verdere groei van wonen en werken in de streek.

- Energie: een goed beeld van de fysieke ruimtevraag (3D-planologie) van verschillende opties voor (c.q. ruimtelijke effecten van) duurzame energieopwekking. Welke mix tussen hernieuwbare energiebronnen (windenergie, warmtenet, zonnepanelen etc.) is nodig om de verduurzamingsafspraken uit de RES 1.0 naar RES 2.0 in Holland-Rijnland te verwezenlijken met daarbij voldoende aandacht voor de sociale componenten?
- Klimaatadapatie: integraal onderdeel van de kansenkaart en scenario-ontwikkeling. Water is een leidend principe in samenwerking met het Hoogheemraadschap van Rijnland en Dunea.

- Daarna kan besluitvorming volgen over de (mix van) energiebronnen waar de Duin- en Bollenstreek voor kiest, inclusief aanbevelingen voor concrete sectoren waarin energieverbruik wordt verminderd. Deze besluiten zijn in navolging op de uitwerking van de RES 1.0 in Holland Rijnland. Deze heldere, snelle besluitvorming is voorwaardelijk voor de fysieke inpassing van de infrastructuur die de energietransitie vraagt (en de mobiliteitsaanpassingen en aanpassingen in de woningbouw die daarvoor nodig zijn). Hoewel de raden leidend zijn in deze besluitvorming is voorbereiding van zo'n besluit op regionaal niveau wenselijk (afstemming van lokale energiestrategieën op het niveau van de Duin- en Bollenstreek).

4. Rode kwaliteit – Goed wonen en werken

Achtergrond en doel van dit programma

De zuidelijke Duin- en Bollenstreek is een aantrekkelijk en bedrijvig woon/werkgebied van dorpen rond de Oude Rijn. Het is een gebied waar de functies wonen en werken zijn geconcentreerd, waar het goed leven is. Het zwaartepunt van het woningbouwprogramma en de bedrijvigheid wordt hier geconcentreerd. Door dit in het zuiden te doen, waar al een aaneengesloten bebouwd gebied is gevormd en meer verdichting is geprogrammeerd, kan het open en groene karakter van de verdere Duin- en Bollenstreek zoveel mogelijk worden behouden. Op deze manier blijft de natuur voor iedereen dichtbij. De nabijheid van dit open landschap is tegelijkertijd een randvoorwaarde om de leefbaarheid van de te verdichten gebieden te kunnen garanderen. De goede aansluiting op de Leidse agglomeratie en een uitgebreid mobiliteitsnetwerk maakt het comfortabel werken, ook voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, en wonen met alle (stadse) voorzieningen binnen handbereik. De Duin- en Bollenstreek heeft een woon- en werkomgeving die iedereen als welkom ervaart. De inrichting en invulling van woon- en werkgebieden voorziet in de diverse behoeften van iedere (aanstaande) inwoner in elke levensfase. Tevens is bij de inrichting en invulling van de woongebieden er voldoende bij stilgestaan dat mensen met dementie zoveel mogelijk door die inrichting worden gefaciliteerd in hun dagelijks leven. En dit geldt ook voor mensen, die minder goed ter been zijn, en vaak letterlijk tegen obstakels oplopen of zich onvoldoende veilig kunnen bewegen over stoepen en wegen. Kinderen en jeugdigen worden gestimuleerd om buiten te zijn en te spelen, niet alleen door buurtspeeltuinen maar ook door skatebanen voor oudere jeugd. In het proces om te komen tot een nieuwe Economische Agenda is deze uitvoeringsagenda leidend: enkele voorgestelde activiteiten onder de rode kwaliteit zijn dienend aan economische ontwikkeling in de Duin- en Bollenstreek, en identificeren economische kansen (op de reeds geïdentificeerde thema's Space, Tech, Gezondheid en Greenport) waar de Economic Board mee aan de slag kan. De uitvoeringsagenda hoeft daarom niet één-op-één binnen de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek te passen, maar de uitvoeringsagenda helpt om in kaart te brengen wat economische ontwikkeling vraagt van gemeentelijke overheden in de Duin- en Bollenstreek en de economische partners.

TOPPRIORITEIT

Activiteit 11	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Realiseren van de woningbouwopgave	2022 en verder	

De regionale woningbouwopgave Katwijk-Valkenburg en de lokale woonopgaven van de andere gemeenten in de streek moeten worden gerealiseerd. De Rode kwaliteit in deze uitvoeringsagenda is niet compleet zonder expliciet de concrete opgave te noemen van de strategische agenda ruimte.

Vanzelfsprekend kent deze activiteit een reeks aan subactiviteiten, zoals het position paper van activiteit 13 en de besluitvorming met onderliggende onderzoeken en andere trajecten onder activiteit 10. Ook is het in de eerste plaats noodzakelijk om met Holland Rijnland in gesprek te gaan over de indeling van de gehele Duin- en Bollenstreek en de geplande hoeveelheid woningbouw. Bovendien mist de woningbouwopgave zoals geformuleerd door de Provincie Zuid-Holland de opgave voor het huisvesten van arbeidsmigranten, die voor de Duin- en Bollenstreek van extra belang is. Beide ontwikkelingen vragen om een eigenstandig plan van de streek, met de voor de streek relevante aandachtspunten zoals de huisvesting van arbeidsmigranten, om de woningbouwopgave te realiseren.

De zuidelijke Duin- en Bollenstreek is een aantrekkelijk en bedrijvig gebied. Verreweg het grootste volume van het woningbouwprogramma en de bedrijvigheid ligt hier. Door dit in het zuiden te doen, waar al een aaneengesloten bebouwd gebied is gevormd en meer verdichting is geprogrammeerd, kan het open en groene karakter van de verdere Duin- en Bollenstreek zoveel mogelijk worden behouden, maar wel met oog voor de lokale woonbehoefte.
Bij het invullen van de woningbouwopgave zal expliciet worden gekeken naar de gevolgen van vergrijzing. Ouderen blijven langer thuis wonen; dat betekent aandacht voor de wijze waarop woningen toekomstbestendig moeten worden gebouwd. En hoe je het wendt of keert, ouderen zullen vaker een beroep doen op zorg en welzijn dan jongeren. Nabijheid van dit soort voorzieningen is dus in de planning van grote, maar ook kleinere woningbouwlocaties een belangrijk aandachtspunt.

Realiseren van de woningbouwopgave betekent niet alleen huizen bouwen. Er moet tevens aandacht zijn voor de aanwezigheid van voorzieningen als wijkcentra, scholen, sportlocaties, (jeugd)zorglocaties en plekken waar aan kunst en

cultuur kan worden gedaan, zoals bibliotheken. Deze elementen zullen dus ook integraal in de uitvoeringsplannen worden meegenomen.

TOPPRIORITEIT

Activiteit 12	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
We verbinden onze kennisintensieve sectoren	2022 als transitiejaar in de samenwerking tussen bedrijfsleven, overheid en onderzoek	

Uit de evaluatie van onze Economische Agenda (door Decisio) volgde de aanbeveling om meer focus aan te brengen in onze activiteiten om de economie van onze streek te stimuleren. Die focus kunnen we aanbrengen op 3 hoofdthema's:

- Kennisintensieve Economie
- Toerisme, recreatie, gastvrijheid en gezondheid
- Greenport en sierteelt

In deze Uitvoeringsagenda committeren we ons onder de blauwe kwaliteit aan activiteiten om de sector toerisme, recreatie, gastvrijheid en gezondheid te stimuleren. Onder de groene kwaliteit werken we met de sector Greenport en Sierteelt. Daarom kiezen we ervoor om onder de rode kwaliteit ons expliciet in te zetten op het versterken van de **kennisintensieve economie** in onze streek, waarbij we de verbinding zoeken met de voorgenoemde kwaliteiten.

Kennisintensieve economie betreft het leggen van verbindingen tussen NL Space Campus, ESA-ESTEC, Unmanned Valley en Greenport/Flower Science. Nieuwe kennis vertaalt zich in kansrijke investeringsplannen en werkgelegenheid. Innovatie is nodig om als regio mee te kunnen bewegen met landelijke en provinciale ontwikkelingen op gebieden als energietransitie, circulaire economie en digitalisering. Lokale overheden spelen een rol door bijvoorbeeld informatie te verschaffen over regionale innovatieve kansen en door stimuleringsinstrumenten te ontwikkelen. We scherpen met onze partners *business cases* aan, met de inzichten uit de evaluatie van de Economische Agenda, en besteden uitdrukkelijk

aandacht aan de rolverdeling tussen gemeenten en partners. We schalen lokale ideeën op naar regionale en bovenregionale samenwerking, met de partners in de triple helix.

In de business cases besteden we aandacht aan de uitdagingen voor het vinden van passend geschoolde arbeidskrachten Investeren in de relatie onderwijs-arbeidsmarkt en het zorgen dat het bestaande arbeidskapitaal uit de verschillende gemeenten in de regio goed wordt ingezet is een forse, maar belangrijke opgave. Daarbij richten we ons in deze activiteit ook, waar mogelijk, op de aanpak van jeugdwerkloosheid. Op jonge leeftijd een passende onderwijsplek aanbieden biedt kansen voor een goede toekomst.

Volgende activiteit

Activiteit 13	Tijdshorizon	Koppelkansen en partners
Position paper Duin- en Bollenstreek opstellen ten behoeve van de Woonvisie van Holland Rijnland	2021, Q3 en Q4	
Gezien de ontwikkeling van een Woonvisie op het niveau van Holland Rijnland is het wenselijk om de lobby vanuit het streekniveau vorm te geven. Nu is er de mogelijkheid om de ontwikkeling en invulling van de Woonvisie te sturen vanuit de streek. Een position paper geeft richting aan de lobby, en toont ook hoe verdichting ten behoeve van wonen en (thuis)werken randvoorwaardelijk is voor het behoud van ruimte en recreatieve waarde van de streek onder de groene en blauwe kwaliteit. De toenemende en veranderende werkbehoeften als gevolg van corona (voorgenoemde aandacht voor 'het nieuwe werken' of hybride werken), maar ook functiemenging, zijn aandachtspunten. In het position paper zal ook expliciet aandacht zijn voor het huisvesten van specifieke doelgroepen. Gezamenlijk zullen we aangeven hoe we de (nieuwe) taken van de centrumgemeente Leiden die over komen op het gebied van maatschappelijke zorg (maatschappelijk opvang en beschermd wonen) zullen gaan realiseren. Daarbij zal er ook aandacht zijn voor het realiseren van een aantal zogenoemde 'scheve huisjes', waarbij de relatie met de buurt goed zal worden begeleid. Tevens zullen we de huisvesting van arbeidsmigranten in het position paper benoemen als prioritaire activiteit.		Holland Rijnland Woningbouwcorporaties Gemeente Haarlemmermeer Gemeente Leiden

5. Potentiegebieden

In de Strategische Agenda Ruimte Duin- en Bollenstreek is een aantal potentiegebieden aangewezen. Visieontwikkeling op de potentiegebieden wordt geïntegreerd in de activiteiten uit deze uitvoeringsagenda. De huidige lijst van potentiegebieden heeft niet als uitgangspunt om onderdeel te zijn van één kwaliteit. De gebieden raken uiteindelijk aan de leefomgeving waarbinnen de activiteiten van alle kwaliteiten plaatsvinden. Daarom is het van belang om bij de uitwerking en koppeling van de programmaplannen in kaart te brengen hoe deze bijdragen aan de potentiegebieden en hoe andersom de potentiegebieden (waar zij al in verdere ontwikkeling zijn) kunnen bijdragen aan de programma's.

1. Vitale en gezonde streek/Kuuroord
2. Mobiliteitshub Noordelijke Bollenstreek
3. Toeristische trekpleister (Keukenhof)
4. Zone A44-Sassenheim
5. NL Space Campus
6. Rijnsburg Noord
7. Unmanned Valley
8. Valkenburgsemeer en omgeving (Bio Science Park)